

Laura MOLNAR

IOAN BACIU ȘI PUBLICISTICA

Profesorul Ioan Baciuc, om de o înaltă ținută morală și intelectuală, se naște în 1888 în Nadeșul Săsesc, într-o familie cu opt copii. Fiu de preot, rămas orfan de tată, studiază la Sighișoara, iar facultatea o urmează la Budapesta, unde este bursier Gojdu la Filosofie și unde își ia doctoratul (cum laudae) cu teza intitulată *Elementul miraculos în opera lui Ferdinand Raimund*, în 1910. În anul 1911 este profesor practicant la o școală din Budapesta. În 1912 vine în Brașov, unde profesează la Școala Comercială Superioară Română. După Unire, trece la Liceul „Andrei Șaguna”, unde predă latină și germană, cu o scurtă întrerupere, în ianuarie-aprilie, când este delegat inspector-șef școlar. În ianuarie 1918 se căsătorește cu Else Sager, fiica unui inginer silvic de origine austriacă. Vor avea 2 copii, pe Ștefan-Aurel și Ioana-Veronica, care vor fi, asemeni tatălui lor, dascăli dar și rafinați oameni de cultură.

Din 1939 este lector de limba și corespondența comercială germană la Academia de Înalte Studii Comerciale din Cluj, mutată la Brașov după Dictatul de la Viena. Predă, de asemenea, limba română la diferite școli săsești; de exemplu, în anii 1920-1924, a predat la Liceul evanghelic german „Johannes Honterus”.

Împreună cu Michael Teusch elaborează *Rumanishes Sprachbuch*, prima gramatică a limbii române destinată sașilor din România (până în 1925 cartea a cunoscut 5 ediții). Scrie, de asemenea, și un manual de corespondență comercială germană, curs multiplicat de Academia Comercială Cluj-Brașov.

În iunie 1932 este numit membru al Ordinului „Steaua României” cu grad de Cavaler, iar în iunie 1947, tot prin decret regal, este decorat cu medalia „Răsplata muncii pentru 25 de ani serviți în serviciul statului”, apoi, la scurt timp pensionat.

După 1950 este președintele Societății de științe istorice și filologice și primul președinte al Societății pentru răspândirea științei și culturii – Filiala din Brașov.

În 1955-1956 lucrează la Arhivele Statului din Brașov, unde studiază și traduce documente vechi din latina medievală.

Moare în 1956, pe 19 septembrie, fiind înmormântat în Nadeșul Săsesc, alături de părinții și frații săi.

Printre foștii săi elevi se numără Lucian Blaga, Szemler Ferenc, Eugen Jebeleanu, Mihai Bredeceanu, care l-au stimat ca dascăl și ca om de cultură.

Ioan Baciuc s-a bucurat de aprecierea contemporanilor săi: Sextil Pușcariu, Octavian Goga, George Coșbuc, Lucian Blaga, Mattis Teusch, Tiberiu Bredeceanu și alții.

Fiul său, Ștefan Baciuc, îl evocă deseori în poeziile sale:

„Îl văd pe Tata, blând, discret și elegant
Vorbind de Goethe și de «Sturm und Drang»
de Hermann Hesse și Immanuel Kant”¹.

Când am pornit acest demers, doream să prezentăm o lucrare cu caracter exhaustiv, pentru a aduce la lumină o personalitate a Brașovului intrată în umbră și datorită imensei modestii care l-a caracterizat, determinându-l să scrie foarte puțin. În ciuda faptului că ne era cunoscut faptul că a scris relativ puțin, era o incursiune optimistă, întrucât deținem informații că Ioan Baciuc ar fi publicat în „Gazeta Transilvaniei”, în „Krostädter Zeitung” și în „Glasul Ardealului”, în perioada 1913-1918.

¹ *Un Șagunist în Arhipelagul Sandwich (II)*, în volumul antologic *Poemele poetului singur*, București, Editura Eminescu, 1993, p. 128.

Spre surprinderea noastră, am găsit doar câteva articole în „Gazeta Transilvaniei”, iar în „Krostädter Zeitung” nu există niciun articol semnat de Ioan Baciuc.

Este vorba de cinci articole purtând semnătura lui în „Gazeta Transilvaniei”, din care patru au fost scrise în 1913 și unul în 1914. Dat fiind numărul redus de lucrări publicate sub semnătura proprie, credem că putem afirma că Ioan Baciuc nu a fost ziarist decât ocazional.

Articolele apărute în „Gazetă” nu sunt de mari dimensiuni și, dacă cele publicate în 1913 conțin întregul nume și abrevierea titlului de doctor, cel scris în 1914 va fi semnat doar „dr. I. B”.

Primul articol apare în 9 (22) ianuarie 1913, ca apoi, la o frecvență de două-trei luni, să apară și celelalte.

Dedicate învățământului, note în urma unor lecturi sau evenimente de viață, lucrările sale denotă un om de rafinată cultură, un caracter moral prin excelență.

Ioan Baciuc, nostalgic al trecutului și iubitor al tradiției în care vede ordinea și moralitatea unei lumi normale și sănătoase, critică o stare de fapt, dar încearcă să ofere și soluții. Este la curent cu toate noutățile legate de știință, ceea ce vedește un spirit curios, avid de cunoaștere și preocupat de tot ce este nou.

În articolul *Instrucțiunea în școlile medii și cultura clasică*² (al doilea, în ordinea publicării) se pronunță pentru abandonarea studiului limbilor clasice, care nu este folositor educației copiilor. Articolul debutează prin prezentarea unei scurte istorii a creștinismului: „*Cultura noastră creștină era în fașe încă, când la leagănul ei au început să răsunе melodіile păgâne ale inimii greco-latine. Era pe vremea auguștilor împărați romani, când etica sublimă a creștinismului începu a se furișă cu modestia celor demni în inimile asupriților de veacuri, pentru ca crescând din bordeiele asupriților să devie necesitatea firească a celor scârbiți de deșertăciunile vieții*”.

Venirea păcii presupune deschiderea spre arte, „*primele încercări timide ale intelectului necultivat pun bazele culturai sufletesti*”.

În acest context, urmează o revenire în prezent la starea actuală a învățământului, care este, de fapt, preocuparea sa. Avem de-a face cu o analiză lucidă a neajunsurilor școlii: „*În urma acestei instrucțiuni lipsite de educație, în urma acestor atitudini pur formaliste, elevii se aleg cu puține noțiuni gramaticale, dușmane ideilor sublime ale filosofiei grecești, după patru ani de școală clasică nu știu nici cei mai buni elementele limbei grecești*”.

Semnaleză tendința elevilor – de mare actualitate și în zilele noastre – de a apela la traduceri ieftine și slabe, scrise direct pentru uzul elevilor expeditivi.

Atitudinea critică se îndreaptă și asupra profesorilor care nu posedă simțul inovației și nici conștiința realității în perpetuă schimbare, vorbind despre „*utopiile pedagogilor cari, trăind în idealurile elenismului, nu vreau să audă cum bat la ușă științele schimbării*”.

Este cunoscut faptul că Ioan Baciuc a fost preocupat constant de literatura clasică, dovadă vie fiind cărțile de acest gen prezente în biblioteca personală, dar și mărturiile unor apropiați, de aceea exprimarea opiniei sale în acest context se referă, credem, doar strict la programa școlară și la cantitatea de cunoștințe pe care le poate acumula un tânăr pe băncile școlii.

Ioan Baciuc nu se mulțumește doar a critica, ci intervenția sa este și una constructivă. Pedagogul vine cu sugestii interesante și demne de luat în considerare. Vorbește despre o școală a viitorului, care să poată pregăti oameni la pas cu tendințele timpului, conștientizează importanța concordanței cu spiritul vremii. Își dorește un învățământ axat pe studiul literaturii române și al cronicarilor. Ține cont, însă, și de studiul unei limbi străine capabile să dezvolte capacitatea logică: „*Limba franceză cu nuanțarea ei atât de subtilă pare a fi creată anume pentru dezvoltarea unei logice disciplinate*”³.

² *Instrucțiunea în școlile medii și cultura clasică*, în „Gazeta Transilvaniei” (în continuare GT), Brașov, Anul LXXVI, nr. 216, Joi 3 (16) oct. 1913, p. 1.

³ *Ibidem*, p. 2.

În același stil este și articolul cu titlul *Din însemnările unui pedagog*⁴, cu subtitlul *Școala și biserica*. În prima parte a articolului urmează același procedeu ca anterior, prezentând o stare de fapt. Învățământul confesional se pretinde a fi unul religios, dar nu are nicio legătură cu adevărata credință, este pur și simplu „un atribut pentru a se deosebi de școlile de stat”. Cu un simț al observației neobișnuit, Ioan Baciuc vede credința doar ca un element păstrat prin tradiție, care nu mai are nicio legătură cu trăirea vie a sentimentului religios. Remarcă faptul că în învățământ, dar și în viața de zi cu zi, s-a ajuns la trăirea unor forme fără conținut, amintind astfel de teoria formelor fără fond, vehiculată de Titu Maiorescu. Soluția ar fi, în opinia sa, predica adecvată, „care să țină cont de toate manifestările modernismului” și „cu un conținut potrivit inteligenței omului de la oraș care are alte priorități decât cel de la țară”. Un exemplu ilustrativ în acest sens i se pare participarea sa, la Pesta, la predicile episcopului Probaska, ținute cu ocazia Paștelui, predici ce reușeau să adune mii de oameni de diferite religii.

Într-o lume a progresului nelimitat al științei, în care „minte omului scrutător pătrunde tot mai mult tainele lumii, metodele naturale și științifice dezleagă azi probleme care înainte cu 50-60 ani păreau minuni vecinice ale naturii”, dorința sa este ca religia să devină din nou „izvorul dător de viață, locașul sfânt unde ți se alină durerile zilelor de lucru, unde am putea crește acel tineret de care suntem atât de lipsiți astăzi”.

Și pentru ca acestea să se poată întâmpla, biserica trebuie să devină școala credinței, iar elevul trebuie să ajungă la convingerea că „nu sistemele reci ale savanților, nu tăgăduirea mefistofelică e chemată să cârmuiască soarta omenirii, ci fericirea – spre care tindem cu toții – ce cuprinde în adevărul sublim care nu s-a putut răsturna de nici un savant, iubirea aproapelui”.

Profesorul este acela care dorește pentru elevii săi o educație etică ce, în opinia sa, stă la baza întregii personalități. Animat de un puternic sentiment religios, fiu de preot ortodox, face proba unei toleranțe religioase și a unei deschideri, credem, rar întâlnite în societatea timpului său.

Articolul din 13 septembrie 1913, intitulat *Ne ucide cultura*⁵, apare ocazionat de dispariția prematură a lui Aurel Vlaicu. Amărăciunea este nota dominantă a acestei lucrări.

Ioan Baciuc pornește de la deziluzia pe care o are în contextul în care optimismul său în progresul științei este spulberat de dispariția aviatorului român. Nota personală este evidentă: „Mai zilele trecute preamărisem epoca noastră, fâlnicii ani ai invențiilor uimitoare, azi mă cuprinde groaza când mă gândesc la dezvoltarea invențiilor”.

Ajungerea pe culmi îi sugerează o cădere și mai înfiorătoare. Fără a menționa mitul jertfei pentru creație, îl amintește când afirmă: „Perfecționarea își pretinde tributul său de sânge, are lipsă de martiri”. În ochii săi, creația care își elimină creatorul este înfiorătoare: „Ne gândim cu groază la bubuitul paserei care îl zdrobește fără milă, și-a jertfit viața întru creare vine apoi fătul să-l omoare și mort apoi îl mutilează pe creator”.

Sub impresia puternică a dispariției unuia dintre cei mai buni români, meditația sa va fi una sub imperiul tragicului și al damnării umane. Lupta pentru fericire este zadarnică. Orice strădanie a omului este inutilă. Eforturile doctorilor nu își au rostul în momentul în care războiul ia sute de vieți omenești. Degeaba omul posedă o minte de oțel dacă fizicul este slab. Vocea prinde accente apocaliptice în invocația: „Ce vă luptați în contra holerei, ah, idealști incurabili, medici și pedagogi, credeți că stârpiți răul de pe pământ, voi oaspeți de scurtă durată aici, credeți să-l alungați pe el, stăpânul de ieri și de mare viitor”. Tonul devine vizionar în scurt timp: „Privesc la viitorul apropiat, poate, când străbaterea universului nostru devine o chestiune de momente”.

⁴ *Din însemnările unui pedagog (II). Școala și biserica*, în GT, Anul LXXVI, nr. 6, Marți-Miercuri, 9 (22) Ian. 1913, p. 1.

⁵ *Ne ucide cultura*, în GT, Anul LXXVI, nr. 200, Vineri 13 (26) sept. 1913, p. 1.

Aflat „*sub impresia momentelor dureroase*”, vorbește de evoluțiile științei, pe care le încadrează în domeniul culturii. „*Cultura nu-l fericește pe om*”, „*cultura ucide*” devine laitmotivul unui om dezamăgit în una din credințele sale cele mai profunde.

Tehnica comparației între trecut și prezent este și aici prezentă. Întoarcerea spre trecutul patriarhal, al unei lumi liniștite, i se pare salvatoare. Antiteza între „noi” și „voi” este menită a evidenția lumea fericită și lipsită de griji a anticilor, cu „*un cer albastru, case senine ... discutând domol, bărbați voinici veseli discutând vesel, Grecia veche*”. Nostalgic este ziaristul când afirmă: „*Ce fericiți ați putut fi voi, al căror intelect s-a descărcat în întregime în frumos, care ați avut un Homer, un Democrit, un Epicur*”. În viziunea sa, anticii, spre deosebire de moderni, au înțeles că viața este vis.

Lumea modernă este o lume unde „*zăngănitul culturii*” este neliniștitor, iar visurile sunt „*cel mult halucinații*”, serile sunt goale și nepăsarea domnește.

Din toate articolele publicate, acesta ni se pare cel mai tulburător și cel mai plin de dramatism, în care se manifestă revolta împotriva firii fragile a ființei umane, împotriva nimicniciei acesteia.

Educațiunea femeii și viața sexuală, din 31 martie (13 aprilie) 1913⁶, este scris în urma lecturii cărții *Vom Madchen zur Frau*, de dr. Emanuele L. M. Mayer, carte pe care a cumpărat-o provocat fiind de un prieten. Mărturisește că a simțit sfială la gândul „*să pătrund în tainele organismului femeiesc, să mă izbesc de realitatea rece, să văd femeia în goliciunea suferințelor sale*”. Scrie sub impresia că este imperios să încerce a îndepărta ceea ce numește „*prejudiciile ... cam generale*”, referindu-se prin aceasta la o prejudecată a poporului român.

Ioan Baciuc pune problema emancipării femeii, fapt ce probează ideile avansate ale unui intelectual român. Articolul evidențiază un tânăr care își înfrânge timiditatea firească a vârstei în favoarea pedagogului, care dorește a învăța și pe alții și a aduce în atenția publicului o carte de interes general, necesară unei societăți cu precepte morale bine definite.

În *Futurismul și războiul*⁷, singurul articol apărut pe 1914 și care este datat 5 (18) iulie, Ioan Baciuc se declară un pacifist convins. În primă instanță, zugrăvește ororile războiului: „*Tu tânăr plin de viață, vei fi mâine cadavrul pierdut al unei mame care te va aștepta până la întâlnirea într-o lume mai bună*”, „*acest tiran înfiorător n’o să mai aibă secerișele bogate de astăzi*”; după care face o analiză a lumii contemporane, văzută ca „*un mediu bolnăvicios, plin de bacterii sociale*”, predispusă nașterii unor filosofii absurde (concepții despre artă și viață) cum este aceea a futurismului. Recurge apoi la o imagine foarte plastică pentru a prezenta viitorul, unde „*omul va fi un sălbatic în câteva secole*”, într-o continuă și permanentă dezumanizare.

Adresarea directă: „*Tu omule, care azi încă te primblă liniștit între ai tăi semeni, închipue-te peste vre-o câteva secole absolut sălbatic – în înțelesul crud al cuvântului – unghiile, buzele-ți sunt roșii de sângele închiegat pe care l’ai vărsat sfâșiindu-ți iubita*” are drept scop crearea unei imagini tulburătoare, care se încheie cu: „*Omul cu nervii lui degenerați o să se arunce în primejdiile fără sfârșit ale acestui pământ al făgăduinței, cu plăcerea animalului răpitor, setos de sângele fierbinte*”⁸.

Tonul plin de patos amintește de vocea psaltistului: „*Oare o să vie timpurile din povești, când războiul, acest tiran înfiorător n’o să mai aibă secerișele bogate de astăzi? ... Pentru o fâșie de pământ suntem în stare să jertfim miliarde, să ruinăm existențe, să jertfim ce e mai bun în omenime. O ambiție revoltătoare, o rivalitate, care ai vrea să o poți înțelege, o răutate ce strigă la cer*”⁹. Deviza timpului ce o să vie este iușimea, fuga năpraznică a automobilului, zgomotul fioros al aeroplanelor. „*Prezentul sărăcăcios*”, „*disordine anarhică*”, „*creeri bolnavi, foarte bolnavi*”,

⁶ *Educațiunea femeii și viața sexuală*, în GT, nr. 73, Joi, 13 (6) oct. 1913, p. 1.

⁷ *Futurismul și războiul*, în GT, Anul LXXVII, nr. 146, 5 (18) iulie 1914, p. 1.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

„plăcere diabolică”, „chip scrântit” sunt cuvintele prin care își manifestă propria atitudine de dezaprobare față de cei care propun o nouă față a lumii.

După ce schițează un tablou plin de dramatism și de culoare, în a doua parte trece la prezentarea propriu-zisă a eticii futurismului. Futurismul este în ochii săi doar o nouă sectă. O lume care proslăvește războiul, „care îi cântă imnuri de laudă războiului”, este în ochii săi o lume bolnavă. *Revoluția* în literatură, spune Ioan Baciuc, nu este un fenomen nou. Romantismul a venit și el cu schimbări revoluționare, dar erau prolifiche, aduceau îmbunătățiri (de exemplu, noi specii poetice). Curentul „trece în lumea fantastică a poveștilor, se adapă din izvorul fermecat al poeziei orientale”, dar remarcă faptul că Romantismul nu „eschidează” (a se eschiva, a evita) simțul de ordine.

Toate valorile consacrate ale Clasicismului sunt îndepărtate, iar în locul lor nu rămân decât haosul și anarhia. În prezentarea pe care o face, Ioan Baciuc nu este interesat a-l menționa nici pe Marinetti, nici date sau alte contexte social-politice.

Atenția sa se îndreaptă, în continuare, spre estetica mișcării futuriste. Omul plin de bun simț și cu solide precepte morale este deranjat de insolenta cu care vin futuriștii. Este de acord cu principiul originalității, dar una cu orice preț i se pare aberantă, „modelele vor fi absurdități scoase din imaginația artistului”, iar noțiunile de „sfânt”, „măreț” vor fi deșertăciuni, religia, „stupiditate”.

Forma pe care o aduc futuriștii presupune aceeași dezordine anarhică: „interpunțiunea, gramatica vor fi nonsensuri, sintaxa un balast, deosebirea între timpuri ceva superflu, va domina infinitivul, care exprima o acțiune vecinică deamănă de produsele «colosale» literare”.

Tonul devine vădit ironic în momentul în care trece între ghilimele calificativele de care erau mândri futuriștii: „întemeietori de nouă sectă”, „apostoli”, „noii profeți”; și cum „caracterul principal al acestor producțiuni va fi, că nu vor avea nici un caracter”, se întreabă: „Oare profeții acestor vremuri numai nebuni să fie?” Concluzia la care ajunge este: „Apusul obosit se apropie de paraliza progresivă”.

Finalul este unul într-o notă interogativ retorică: „Să dispară cândva poate singurul instinct nobil al omenirii: iubirea? Filosofia grandioasă în simplitatea ei, a lui Christos, să-și fi împlinit oare chemarea? Iubire, civilizație, războiu. Nu emincinoasă lumea, dacă le așază acestea lângăolaltă?”

În privința activității sale ca redactor la „Glasul Ardealului” nu avem foarte multe date. Ion Colan¹⁰ mărturisește că a descoperit, în octombrie 1968, în arhiva bisericii Sf. Nicolae din Șchei, lista oficială a redacției, datată 18-31 decembrie 1918, listă ce conține „conspectul” membrilor de redacție și administrația ziarului, de unde reiese foarte clară prezența și implicarea dr. Ioan Baciuc, acesta fiind primul menționat.

Dacă, totuși, a scris la „Glasul Ardealului”, articolele sale nu sunt semnate și nu este de mirare, cum epoca era încă tulbură pentru exprimarea liberă. Implicarea sa la apariția acestui ziar, însă, demonstrează un om curajos, insuflat de iubirea sa pentru țară, care a pus interesele naționale înaintea celor personale. Nu ne-am încumetat să încercăm a-i atribui vreun text întrucât, acum, aceste articole au caracter politic, ceea ce le diferențiază în mod total de stilul celor publicate în „Gazeta Transilvaniei”.

După această dată, Ioan Baciuc nu a mai scris sau nu a mai ieșit în prima linie. Puținul pe care l-a dat paginii tipărite demonstrează un dascăl în adevăratul sens al cuvântului, un om cu totul special, cu precepte morale bine definite. Fără a fi un tradiționalist convins, este un clasic în ceea ce afirmă. Deschis spre modernitate, dar și nostalgic al trecutului pur, unde omul nu era alterat de progres, portretul dr. Ioan Baciuc se conturează foarte clar. Este îmbinarea perfectă a omului clasic și modern în

¹⁰ Ion Colan, „Gazeta Transilvaniei” – 1919-1945, în „130 de ani de la apariția «Gazetei Transilvaniei»”, sub redacția lui Mircea Băltescu, Brașov, 1969, p. 205.

același timp. Moderat și exaltat, Ioan Baciș se dovedește a fi un spirit luminat, inovator, preocupat de o educație cât mai reală, în funcție de necesitățile timpului și de preocupările științei.

Stilul este unul ce dorește să convingă cu orice preț, în care patosul și erudiția își dau mâna într-un mod firesc. Folosindu-se de toate uneltele orălității, Ioan Baciș se adresează direct cititorului său, implicându-l de cele mai multe ori, iar alteori, vorbește la modul generic.

Limba, fără a avea pretențiile intelectualului, este, totuși, una aleasă.

Pentru a completa imaginea pe care ne-am străduit să o creionăm, am recurs la mărturiile acelor care l-au cunoscut și apreciat. Gheorghinescu Vania spune despre Ioan Baciș: „... *erudit și modest, civilizată în cel mai larg înțeles al cuvântului, se simțea jignit de orice urătenie sau brutalitate ... Visa o lume ideală, de pace și înfrățire. Viața lui întreagă e dovadă și exemplu*”¹¹ Iar Rolf Pildner von Steinburg scrie: „*Bun cunoscător al diferitelor limbi ce se vorbeau în Transilvania, s'a remarcat nu numai ca erudit profesor de limbi străine, dar și ca priceput propovăduitor al culturii românești*”¹².

Ioan Baciș et le journalisme

Résumé

Ioan Baciș (1888-1956), le professeur d'allemand et latin qui s'est établi à Brașov en 1912, a publié très peu dans la presse locale après son arrivée dans la ville. Les quelques articles datent de 1913-1914 et sont dédiés, pour la plupart, à l'enseignement et à la culture, à l'éducation de la femme etc. Il y préconise un enseignement moderne (l'abandon des langues classiques, l'étude du français etc.). Esprit profondément religieux, il est à la fois un nostalgique du passé et un moderniste dans sa vision du monde.

Ioan Baciș s'avère à être, à travers ses articles, un intellectuel et un pédagogue préoccupé d'enseigner les autres, un pacifiste et un être moral par excellence.

¹¹ Apud Ruxandra Moașă Nazare, *Ioan Baciș, Unirea și Uniunea*, în GT, Anul CLXIV (serie nouă), nr. 3760, luni, 9 dec. 2002, p. 6.

¹² *Ibidem*.